

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Д. В. КРИЛОВ

(Запорізький національний університет)

Анотація. У статті досліджено існуюче нормативно-правове забезпечення реалізації інвестиційних проектів на промислових підприємствах. Визначено складові організаційно-економічного механізму реалізації інвестиційних проектів на промислових підприємствах. Встановлено причини, що перешкоджають залученню в економіку України іноземного капіталу. Внесено пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових документів з регулювання підприємницької діяльності з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності, вдосконалення процедури реалізації інвестиційних проектів і регламентації перевірок підприємств.

Ключові слова: інвестиційний проект, оцінка, закони, іноземні інвестиції, результат, витрати, конкурентоспроможність, інвестиційна політика, фінансування.

З проголошенням незалежності постала необхідність розробити свою національну економічну політику. Однією зі складових цієї політики є інвестиційна сфера.

Під час розробки механізму реалізації інвестиційного проекту виявилось багато проблем: неспроможність банківського сектора забезпечити довгострокове кредитування реального сектора, низька купівельна спроможність і рівень заощаджень населення, відтік капіталу за кордон, криза державного регулювання інвестиційного процесу та галопуюча інфляція. Ці фактори зумовили різке зниження ролі держави як інвестора та практичну відсутність внутрішніх інвестиційних ресурсів.

За таких умов джерелом фінансування структурних реформ української економіки, впровадження нових технологій, підвищення конкурентоспроможності продукції, створення нових підприємств і робочих місць, стало залучення іноземного капіталу у вигляді інвестицій і кредитів.

Однак ми можемо констатувати, що обсяги іноземних інвестицій не відповідають потребам і можливостям економіки України.

Іноземні інвестори ще погано знають ринок капіталу України, а крім того, їх відвертають такі реалії нашого життя, як недосконалість законодавства та часті зміни законів, постанов у галузі інвестиційної діяльності, існування тіньового сектора в економіці, корумпованість частини чиновництва.

Найбільше прямих іноземних інвестицій в 2014 р. в Україні сконцентровано в харчовій промисловості (20,1 %) й у внутрішній торгівлі (18,8 %), далі – машинобудування (9,0 %), паливна промисловість (5,9 %), фінанси, кредит і страхування (6,4 %).

Переважна частка інвестицій іде до України з країн далекого зарубіжжя. Дослідження інвестиційної діяльності промислових підприємств свідчать про те, що Україна ще не стала привабливою державою для інвестиційних надходжень.

Однією з причин такого стану, що перешкоджає залученню в економіку України іноземного капіталу (зокрема ПІІ), є відсутність умов для формування сприятливого інвестиційного клімату. Політико-правова нестабільність, зволікання з проведенням реформ, відсутність

права приватної власності на землю, повільні темпи приватизації, фіскальна спрямованість податкової політики, невідповідність існуючої інфраструктури інвестиційної діяльності світовим вимогам, недосконалість організаційного механізму регулювання інвестиційного процесу, корупція і висока злочинність створили нашій державі негативний імідж.

Подолання цих негараздів можливе тільки тоді, коли буде розроблена прозора національна стратегічна інвестиційна політика.

Основним стратегічним напрямом у цій політиці повинно бути створення привабливого інвестиційного клімату та розвиток інфраструктури, необхідної для забезпечення сталого економічного зростання і підвищення життєвого рівня населення. Економічна політика держави має спрямовуватися на усунення бюрократизму і проявів корупції, на звуження тіньового сектора економіки. Це дозволить проводити єдину державну регуляторну політику у сфері підприємництва, у визначенні правових засад державної підтримки малого підприємництва і регулюванні процедури ліцензування.

Інвестиційний клімат держави – це сукупність політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують і сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних і закордонних інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат має забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків.

Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежить стан виробництва, положення та рівень технічного оснащення основних фондів підприємств народного господарства, можливості структурної перебудови економіки, рішення соціальних та екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки загалом.

Враховуючи стан економічного потенціалу й обмежені внутрішні інвестиційні можливості упродовж всього періоду трансформації економіки, Українська держава намагається створити сприятливі умови для розвитку інвестиційної сфери.

Здійснено перехід до управління інвестиціями на базі ринкових відносин. Формуєть-

ся багатосекторна система капітального будівництва. Розукрупнені та приватизуються будівельні організації. У макроекономічній політиці наголос робиться на створенні передумов зростання інвестицій – послаблення інфляції, забезпечення оптимальних процентів за депозитами та вкладеннями, зниження відсоткових ставок за кредитами, скорочення заборгованості та зростання споживчого попиту населення.

Важливим чинником, що впливає на інвестиційний клімат, є рівень розвитку інвестиційної сфери, особливо активних її елементів – підприємств і організацій будівельного комплексу.

Більшість промислових підприємств мають зношене та морально застаріле обладнання, але при першочерговому їх переозброєнні можуть стати впливовим чинником активізації інвестиційних процесів в Україні. Приватизація цієї сфери із залученням іноземних інвестицій також сприятиме цим процесам.

Для подальшої активізації міжнародної інвестиційної діяльності нам потрібно розглянути і удосконалити деякі нормативно-правові документи щодо регулювання підприємницької діяльності з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності, удосконалення процедури реалізації інвестиційних проектів і регламентації перевірок підприємств.

Для формування привабливої інвестиційної політики і активізації інвестиційної діяльності велике значення має формування відповідної нормативно-правової бази і створення в Україні правового поля, що відповідало б ринковій економіці.

Створення правового поля цілком залежить від політичної волі законодавчої та виконавчої гілок влади. Загальне правове поле інвестиційної діяльності регулюється законами, більшість з яких прийняті ще в 1991 р.

Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає рівність суб'єктів цієї діяльності (вітчизняних та іноземних), гарантії прав власності, право представництва, реєстраційний порядок організації діяльності. В законі передбачені податкові, митні норми регулювання, експортно-імпорتنі квоти [1].

Розрахунки між суб'єктами інвестиційної діяльності (резидентами та нерезидентами) здійснюються згідно з Законом «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» [2].

В Законі «Про інвестиційну діяльність» зафіксовані державні гарантії прав інвестора [3]. Передусім передбачено стабільність умов діяльності інвесторів внаслідок зміни законодавства впродовж 10 років, відшкодування збитків, що спричинили інвестору державні органи та ін. Закон України «Про іноземні інвестиції» (березень 1992 р., його дію припинено 19.03.1996 р.) був визнаний одним із найкращих у країнах колишнього Радянського Союзу щодо заохочення прямих іноземних інвестицій. Він надавав значні гарантії, права та пільги іноземним інвесторам [4].

Прийнятим 19 березня 1996 року Законом України «Про режим іноземного інвестування» для іноземного інвестора в Україні встановлені рівні умови діяльності з вітчизняним інвестором [5]. Вказаним Законом іноземним інвесторам даються державні гарантії захисту їх капіталовкладень.

Якщо в майбутньому спеціальним законодавством про іноземні інвестиції будуть змінюватись гарантії захисту іноземних інвестицій, визначені вищевказаним Законом, то протягом десяти років із дня набуття чинності такого законодавства за вимогою іноземного інвестора застосовуються гарантії захисту іноземних інвестицій, визначені Законом України «Про режим іноземного інвестування».

Важливими правовими документами, які регулюють взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є міждержавні угоди «Про сприяння та взаємний захист інвестицій» [6]. Такі договори є гарантом надання справедливого статусу інвестиціям та захисту їх на території іншої держави. Вони підписані з 44 країнами світу. Цілий ряд проектів договорів знаходиться на стадії погодження.

Розпорядженням Президента України 20.05.1997 р. створено Палату незалежних експертів з питань іноземних інвестицій. Затверджено перелік суперечок, з якими інвестори можуть звертатись до Палати, в тому числі про нечесну конкуренцію, одностороннє

невиконання домовленостей, розголошення конфіденційної інформації тощо.

Сьогодні статус іноземного інвестора в Україні визначається Законом «Про режим іноземного інвестування», який був прийнятий у березні 1996 р. Останні пільги іноземним інвесторам скасовані новою редакцією законів про ПДВ і оподаткування прибутку, що передбачають оподаткування іноземних інвестицій на загальних засадах.

Велике значення для формування економічної стратегії має розширення співробітництва з впливовими світовими фінансовими організаціями.

Співробітництво з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком (СБ) і Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським Союзом, з окремими країнами-донорами допомогло запровадити програми фінансової стабілізації і залучити в економіку країни пільгові кредити. Співпраця із зазначеними організаціями і країнами стала для України принципово новою формою фінансово-економічних відносин, яка вимагала створення відповідної нормативно-правової бази, інституціональної спроможності Уряду своєчасно освоювати кредити, запровадження жорсткої дисципліни щодо виконання зобов'язань, визначених укладеними міжнародними договорами.

З моменту вступу в 1992 р. України до Світового банку наша держава уклала з ним угоди про надання позик для впровадження 17 проектів на загальну суму понад 2,5 млрд дол. На початок 2001 р. портфель проектів СБ в Україні складався із шести проектів, у рамках яких Світовий банк надав Україні понад 600 млн дол.

Лівову частку коштів Світового банку, вже наданих Україні для підтримання курсу економічних реформ, а саме 1,6 млрд дол., було залучено як позики на структурну перебудову. Ці позики надаються для виконання узгодженої з СБ програми дій щодо реформування певних секторів української економіки. Крім того, за період із 1993 р. до 2000 р. в Україні було реалізовано 12 інвестиційних проектів, у рамках яких Світовий банк надав позики на суму понад 800 млн дол.

Ще одним стратегічним напрямом інвестиційної діяльності слід вважати реформування податкової системи з метою забезпечення достатньо обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів. Реформа цієї системи має бути спрямована на:

- зниження податкового навантаження за рахунок скорочення переліку податків і зборів;
- розширення бази оподаткування шляхом скасування пільг, які безпосередньо не пов'язані з інноваційною та інвестиційною діяльністю;
- упровадження механізму декларування податкових пільг суб'єктом-платником податків;
- введення оподаткування нерухомості.

Для розробки інвестиційної стратегії велике значення має удосконалення процесу приватизації і роздержавлення. Існуючі закони, що регулюють цей процес не повністю, відповідають сучасним вимогам.

Державна політика у цій сфері має бути спрямована на:

- заміну фіскальної моделі приватизації на інвестиційну та інноваційну;
- приватизацію великих підприємств і підприємств-монополістів за окремими планами шляхом продажу контрольних пакетів акцій промисловим інвесторам;
- технічне та технологічне оновлення підприємств за рахунок частини коштів, які надійдуть від приватизації.

Ми маємо гарний приклад співпраці зі Світовим банком.

За допомогою кредитної лінії щодо підтримання малого й середнього бізнесу Світовий банк через українські комерційні банки надав підприємствам малого бізнесу кредити на суму 121 млн дол., ЄБРР бере також участь у підготовці до приватизації значної кількості підприємств у сфері енергетики й телекомунікацій. Для передприватизаційної підготовки, зокрема «Укртелекому», Світовий банк виділив 100 млн євро.

Одним із основних факторів розширення масштабів інвестиційної діяльності є стимулювання довгострокового банківського кредитування реального сектора економіки та залучення коштів населення. Для виконання

цього завдання необхідно впровадити механізм ефективного захисту прав кредиторів і «прозорий» порядок реалізації заставного майна, підвищити рівень концентрації банківського капіталу шляхом поліпшення капіталізації та платоспроможності банків, стимулювання залучення грошових вкладів населення, запровадження механізму іпотечного кредитування, стимулювання надходження іноземного капіталу до банківської сфери.

Одним із напрямів розробки стратегії інвестиційної політики є розвиток фондового ринку. З огляду на це необхідно створити умови для підвищення рівня його капіталізації та ліквідності, розширити співробітництво з ОЕСР, Міжнародною організацією з цінних паперів та іншими міжнародними організаціями.

Одним із найвагоміших напрямів активізації інвестування є розвиток спеціальних (вільних) економічних зон, територій, де запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності. Подолати депресивний стан окремих територій можливо лише за державної підтримки, яку доцільно надавати у вигляді комплексу заходів щодо сприяння створенню екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, а також щодо розвитку малого бізнесу, підвищення зайнятості населення за рахунок цільового фінансування виконання програм перекваліфікації та професійної освіти населення.

Майже 5 років в Україні тривали дискусії щодо доцільності шляхів запровадження спеціальних економічних зон. Упродовж 1998–1999 рр. на підставі ряду указів про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та про спеціальні економічні зони було створено 10 спеціальних економічних зон і 9 територій пріоритетного розвитку [7].

Тут у разі реалізації інвестиційних проектів інвесторам надаються значні пільги щодо сплати податку на додану вартість, прибутку митних зборів, інших платежів. Уведення спеціального режиму інвестиційної діяльності більш ніж на 10 % території країни за такий короткий строк стало безпрецедентним заходом щодо створення передумов для зна-

чно поліпшення інвестиційної привабливості України.

Вирішальним фактором у визначенні стратегії інвестиційної діяльності є провідна роль держави, насамперед спрямована на усунення структурних деформацій в економіці. З цією метою протягом прогнозного періоду відбуватимуться зміни у структурі капітальних вкладень шляхом забезпечення державної підтримки виробництва високотехнологічної продукції та розвитку малого та середнього бізнесу за рахунок відшкодування з державного бюджету частини ставок за банківськими кредитами; розширення прав суб'єктів господарської діяльності щодо формування та використання власних амортизаційних коштів; направлення державних інвестицій на поповнення (відновлення) основних фондів пріоритетних галузей економіки, а також упровадження ресурсо- і енергозберігаючих техніки та технологій; інноваційного інвестування підприємств за рахунок коштів, одержуваних від приватизації об'єктів державної власності.

Від держави залежить і розвиток інфраструктури внутрішнього ринку, що розширить коло джерел для формування інвестиційних ресурсів і спростить доступ до них. Зокрема, розвиток транспортної інфраструктури дозволить реалізувати можливості вигідного транспортно-географічного положення України, активізувати роботу щодо створення національної мережі міжнародних транспортних коридорів і її інтегрування до транспортних систем країн Європи і Азії, Балтійського та Чорноморського регіонів. У ході модернізації транспортної інфраструктури слід залучити приватний капітал і кредити вітчизняних і міжнародних фінансових організацій, запровадити будівництво та реконструкції автомобільних шляхів на концесійних засадах, створення мережі лізингових компаній для морського й річкового флотів, вітчизняної авіаційної техніки, залізничного та морського транспорту.

Активізацію інвестиційної діяльності в галузі зв'язку слід здійснювати за рахунок

- упродовження реформування сектора телекомунікацій;
- прискореного розвитку найприбутковіших сегментів ринку послуг зв'язку;

- упровадження нових мережних технологій;
- формування правових засад регуляторної політики у цій галузі;
- упорядкування розрахунків за послуги електрозв'язку, надані бюджетним установам;
- удосконалення тарифного регулювання в системі зв'язку;
- реорганізації галузевих систем стандартизації та сертифікації, а також їх адаптації до міжнародних стандартів.

Однією з найважливіших функцій держави слід вважати сприяння залученню вітчизняних та іноземних інвестицій до сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Для стимулювання їх залучення необхідно забезпечити створення системи пільгових кредитів з метою реалізації інвестиційних проектів щодо розробки та впровадження високотехнологічного устаткування, розширення практики пільгового кредитування під заставу майна суб'єктів господарської діяльності, створення пайових інвестиційних фондів з метою реалізації великих інноваційних проектів, розширення форм кредитування інноваційних підприємств за рахунок здійснення лізингових, факторингових і інших операцій.

Складовими державної політики в галузі інвестиційної діяльності є створення високпродуктивних робочих місць (особливо на ринках праці монофункціональних міст і шахтарських регіонів) і забезпечення зайнятості сільського населення. Тому доцільно продовжити роботи щодо реструктуризації державних підприємств, забезпечити їх ефективне функціонування у післяприватизаційний період, запровадити сприятливий інвестиційний режим для підприємств, які створюють нові робочі місця.

Отже, за допомогою економічних методів активізації інвестиційної діяльності та ефективного використання всіх джерел фінансування, а також у разі належного державного регулювання інвестиційного процесу і його відповідного ресурсно-будівельного забезпечення наша держава матиме всі можливості в інвестиційній сфері, щоб забезпечити процеси економічного оновлення і зростання ефективності реалізації інвестиційних проектів.

На наш погляд, в умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для керівників підприємств є формування такого організаційно-економічного механізму управління підприємством, що спроможний забезпечити ефективність управління і конкурентоспроможність підприємства.

Організаційно-економічний механізм управління діяльністю підприємства – це сукупність організаційних складових у механізмі управління (мета та завдання управління, функції та технології, методи, норми та правила, організаційні процеси), що мають організаційне регулювання, управління в інтересах підприємства, ефективну діяльність управлінської системи.

Інвестиційну політику реалізації інвестиційного проекту, на нашу думку, слід здійснювати за допомогою механізму державного регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page>. – Назва з екрана.
Pro zovnishnoekonomichnu diyalnist [Elektronniy resurs] : Zakon Ukrayini vid 16 kvitnya 1991 r. № 959-XII // Verhovna Rada Ukrayini : ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page>. – Nazva z ekrana.
2. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [Електронний ресурс] : Закон України від 23 вересня 1994 р. № 185/94-ВР // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
Pro poryadok zdiysnennya rozrahunkiv v inozemniy valyuti [Elektronniy resurs] : Zakon Ukrayini vid 23 veresnya 1994 r. № 185/94-VR // Verhovna Rada Ukrayini : ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185/94-vr>. – Nazva z ekrana.
3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 верес. 1991 р. № 1560-ХІІ // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.
Pro investitsiynu diyalnist : Zakon Ukrayini vid 18 veres. 1991 r. № 1560-XII // Verhovna Rada Ukrayini : ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/>. – Nazva z ekrana.
4. Про іноземні інвестиції [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.1992 № 2198-ХІІ // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>. – Назва з екрана.
Pro inozemni investitsiyi [Elektronniy resurs] : Zakon Ukrayini vid 13.03.1992 № 2198-XII // Verhovna Rada Ukrayini: ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>. – Nazva z ekrana.
5. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
Pro rezhim inozemnogo investuvannya [Elektronniy resurs] : Zakon Ukrayini vid 19.03.1996 № 93/96-VR // Verhovna Rada Ukrayini : ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-vr>. – Nazva z ekrana.
6. Про сприяння та взаємний захист інвестицій [Електронний ресурс] : Угода від 26.02.1997 : ратифіковано Законом № 120/97-ВР від 26.02.97 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/528_716. – Назва з екрана.
Pro spriyannya ta vzaemniy zahist investitsiy [Elektronniy resurs] : Ugoda vid 26.02.1997 : ratifikovano Zakonom № 120/97-VR vid 26.02.97 // Verhovna Rada Ukrayini : ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/528_716. – Nazva z ekrana.

7. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній Республіці Крим [Електронний ресурс] : Закон України № 1636-VII (1636-18) від 12.08.2014 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2189-14>. – Назва з екрана.
- Pro spetsialniy rezhim investitsiynoyi diyalnosti na teritoriyah prioritetnogo rozvitku ta spetsialnu ekonomichnu zonu «Port Krim» v Avtonomniy Respublitsi Krim [Elektronniy resurs] : Zakon Ukrayini № 1636-VII (1636-18) vid 12.08.2014 // Verhovna Rada Ukrayini : ofits. veb-portal. – Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2189-14>. – Nazva z ekrana.

Д. В. Крылов (Запорожский национальный университет). **Нормативно-правовое обеспечение формирования организационно-экономического механизма реализации инвестиционных проектов на промышленных предприятиях.**

Аннотация. В статье исследовано существующее нормативно-правовое обеспечение реализации инвестиционных проектов на промышленных предприятиях. Определены составляющие организационно-экономического механизма реализации инвестиционных проектов на промышленных предприятиях. Установлены причины, которые препятствуют привлечению в экономику Украины иностранного капитала. Внесены предложения по усовершенствованию нормативно-правовых документов относительно регулирования предпринимательской деятельности с целью повышения эффективности и конкурентоспособности субъектов хозяйственной деятельности, усовершенствования процедуры реализации инвестиционных проектов и регламентации проверок предприятий.

Ключевые слова: инвестиционный проект, оценка, законы, иностранные инвестиции, результат, расходы, конкурентоспособность, инвестиционная политика, финансирование.

D. Krilov (Zaporizhzhya National University). **Normatively-legal providing of forming organizationally-economic mechanism of realization of investment projects on industrial enterprises.**

Summary. Existing is investigational normatively- legal providing of realization of investment projects on industrial enterprises. Certainly making organizationally- economic mechanism of realization of investment projects on industrial enterprises. Reasons which hinder to bringing in the economy of Ukraine of foreign capital are set. Suggestions are brought in on the improvement of normatively-legal documents in relation to adjusting of entrepreneurial activity with the purpose of increase of efficiency and competitiveness of subjects of economic activity, improvement of procedure of realization of investment projects and regulation of verifications of enterprises.

Keywords. Investment project, estimation, Laws, foreign investments, result, charges, competitiveness, investment policy, financing.